

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת תולדות כתובות קיא. - קיב: נדרים ב. - ד:

קיא. כל הדר בא"י שרוי בלא עוון.

כ' הפנ"י, נראה דהיינו דוקא במי שדר בה לשם מצות ישיבת א"י שהיא מקום קדושה, וכדי שתגין עליו זכות א"י שלא יבא לידי חטא, ואז אף אם לפעמים בא חטא לידו, או אפי' עוון שהוא מזיד ע"י שתקף עליו יצרו, מ"מ מסתמא גורם לו זכות ישיבת א"י שלא לן ועבירה בידו, דלאחר שחטא ומצא עצמו עומד במקום קדוש, ודאי תוהא על הראשונות ושב ורפא לו, משא"כ מי שדר שם דרך מקרה, או מפני שהוא מקום מולדתו, או מפני שבח פירותיה וכיו"ב, ומכ"ש במי שהוא מבעט בה ומזלזל בקדושת הארץ לילך אחרי יצרו הרע, לא דברה תורה במתים, אדרבה עליו נאמר ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה, ומפני כך מצינו כשגברו עוונות אבותינו גלינו מארצנו וכו'.

ועד"ז פירש הבן יהודה בספרו בניהו באופן הב'. ויעו"ש באופן הא', דהכא מיירי ממלאך המשחית הנברא מן העבירה הנקרא עוון, דקדושת א"י תסייע למחותו ולבטלו, אבל ענוש יענש האדם בשביל העבירה שעשה. ולכן ישראל שחטאו בא"י לקו וגלו על עוונותם. [ועד"ז כ' בבן יהודה, ויעו"ש שביאר הא דקאמר "כל" הדר, לרבות אפי' שאינו תושב בה, אלא ישב על מנת לחזור לחו"ל, עם כ"ז כל זמן שהוא דר בה הוא נשוא עוון].

קיא. כשם שאסור לצאת מא"י לבבל, כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות.

כ' המאירי, שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם, דינו כא"י, וכמו שאמרו כל הדר בבבל כאילו דר בא"י, שכל מה שאמרו לא אמרו אלא מפי שסתם חו"ל אין חכמה ויראת חטא מצויין בה לישראל, לרוב הצרות ועול הגליות שסובלין שם, אא"כ ע"י עמל גדול וצער גלגול סבל הצרות וההתייאש מהם לעבודת השם לשרידי אשר ד' קורא, וסתם א"י חכמה ויראת חטא מצויין בה, עד שמתוכם משיגים כבוד בוראם וזוכים ליהנות מזיו השכינה, ועל זו אמרו אפי' שפחה שבא"י מובטחת לה שהיא בת העוה"ב, ועל דרך מה שיעד הנביא באמרו וגם על העבדים והשפחות אשפוך רוחי.

קיא. כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות.

הפנ"י הביא קושית המהרי"ט, דמשמע דמבבל לא"י שרי, ולעיל אמר רב יהודה גופיה אסור לצאת מבבל לא"י ועובר בעשה. ונדחק לתרץ הא דידיה הא דרביה. ולענ"ד א"צ לפרש כן, אלא וכו' דלעיל לא איירי אלא באותן בני גולה שנשארו מגלות הראשון או מבניהם ובני בניהם, דשייך בהם דרשא ד"בבלה יובאו", משא"כ מי שהוגלה בשנית מא"י לשאר ארצות ובא לבבל דרך מקרה, לא שייך ביה האי איסורא, אלא דאפ"ה אסור לחזור לשוב לארצו לשאר ארצות לקבוע שם, והיינו מהטעם שכ'.

רש"י ז"ל משום שהוא מקום תורה. וז"ל תוס' הרא"ש [בד"ה בבלה יובאו], אע"ג דהאי קרא בגלות ראשון כתיב, מסתברא דאגלות שני נמי קפיד קרא.

כ' הגריעב"ן, נ"ל שזה ודאי לא נאמר אלא לדורם של אמוראים דהוה שכיחי מתיבתא, משא"כ עכשיו שבטלו הישיבות בעוה"ר. ושמא אעפ"כ יש שם מצות דירה יותר משאר ארצות רחוקות שאין שם בני תורה, כערי מזי, עיין ריש פ' עשרה יוחסין [סט:]: וספ"ק דיבמות [יז:], ובבל גם היא בית אמנו, ולכן בגלות ראשון חזרו למטעתם. [עיין פסחים פז:]. [א"ה, הרמב"ם] [בפ"ה מהל' מלכים ריב"ל מיייתי לה, ולכאו' בזמנו לא היתה בבל מקום תורה יותר משאר ארצות, ומשמע לכאו' כדמסיק הגריעב"ן].

קיא. אפי' שפחה כנענית שבא"י מובטח לה שהיא בת העוה"ב.

כ' המהרש"א בח"א, השפחה גם שהיא פחתה בזכות, שהעבד שמל וטבל יש לו זכות מילה, משא"כ השפחה, ובחול"ל אפשר שלא תזכה למחילות בקצת הזכיות שלה, אבל בא"י מובטח לה שהיא בת העוה"ב. ובעינין יעקב כ', דקאמר אפי' שפחה כנענית, כיון שמגדלת בני ישראל, יש לה חלק לעוה"ב ודורשין בשלום מנוחתה, כי זה הוא עיקר שבח א"י עצמו, כדאמר במדרש [ויק"ר פ' בחקתי פל"ו], ולמה מזכיר זכות האבות ומזכיר זכות הארץ עמהם, אמר ר"ל משל למלך שהיה לו ג' בנים ושפחה אחת מגדלתו, כל זמן שהמלך שואל בשלום בניו היה אומר שאלו לי בשלום המגדלת, כך כל זמן שהקב"ה מזכיר האבות, מזכיר הארץ עמהם.

קיא. אמר אביי מחילות נעשית להם בקרקע.

ופירש"י ועומדים על רגליהם והולכים במחילות עד א"י, ושם מבצבצין ויוצאין. וכ' ע"ז בבן יהודה, נראה שדר זה נעשה לצדיקים גמורים דוקא, אבל שאר עמא יתגלגלו העצמות עד א"י וחיים שם. ואומרים בשם הגאון מוה"ר משה סופר ז"ל, דלכך תיקנו בברכת אהבת עולם "ותוליכנו קוממיות לארצנו", לאפוקי שלא יהיה להם גלגול עצמות, אלא יעמדו על רגליהם בקומה זקופה והולכין דרך המחילות עד א"י.

ונראה זה הטעם אשר קוברים פה עירינו באגדאד יע"א ראשו למזרח ופניו למערב, להורות חוזק האמונה בתחית המתים, כי בחול"ל הולכים דרך המחילות עד א"י ושם מבצבצין ועולין, ולכן פניו נגד המערב שהוא כנגד א"י, שהוא צופה ומביט הצד שפונה אליו ללכת בו. אבל בא"י עצמה נראה דאין קפידא בזה, ולהכי תנן בפ"ו דב"ב המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר וכו', ופותח לתוכה שמונה כוכין, שלש מוכאן ושלוש מוכאן ושנים מוכנגדן, כי תנא ירושלמא הוא ובא"י קאי. [ומשמע דהמוכר מקום קבר כה"ג בחול"ל א"א לו לפתוח כוכין לכל שאר רוחות, אלא כנגד א"י, ועכ"פ היכא דאיכא מנהג לקבור דוקא כך כמו בבאגדאד].

קיא. שלישי בישיבה שלישי בעמידה שלישי בהילוך.

פ' בעיון יעקב הטעם, דאמרינן בקידושין [ל]. לעולם ישלש אדם שלישי במקרא שלישי במשנה שלישי בתלמוד, וקאמר לא צריכא אלא ביומי, וא"כ שלישי במקרא יוכל ללמוד בהליכה, כמו שמצינו בק"ש ובלכתך בדרך, ושלישי במשנה בעמידה דהיינו רכות, ושלישי בתלמוד שהוא לפלול שהוא קשות, בישיבה, כדאיתא ריש פ' הקורא עומד [מגילה כא].

קיא: וכן אמרו וכו' הלכה כר' יהודה בפרדות וכו'.

הפנ"י הביא בשם חידושי מהרי"ט, שמצא בשם רבינו חננאל ז"ל שרמז בזה בהא דאמרינן בעלמא [ר"ה יח]. רבה מדבית עלי קאתי. [עיי"ש מה שפירש הפנ"י]. וז"ל העיון יעקב, ואפשר לומר דמשו"ה שלחו ליה הכי, דודאי אי אין חוששין לזרע האב, א"כ י"ל איש בחטאו יומתו ואין הקב"ה פוקד עוון אבות על בנים, וכבר כתבתי לעיל [קי: בד"ה כל הדר] דהא דפוקד עוון אבות על בנים היינו דוקא בחו"ל, אבל בא"י אין הקב"ה פוקד עוון אבות על בנים, ורבה היה מזרע עלי הכהן כדאיתא בספר יוחסין, ויש לחוש שיספה בעון בני עלי, אך אי אין חוששין לזרע האב לא היה חושש מידי, לכך שלחו ליה הלכה כר' יהודה בפרידות דחוששין לזרע האב, על כן רמזו לו טוב לך שתעלה לא"י.

קיא: עמי הארצות אינן חיים וכו' מצאתי להן תקנה מן התורה וכו'.

כ' המאירי, לעולם יהא אדם זריז ללמוד תורה שהיא יתד שהכל תלוי בו, שאע"פ שכל שאינו מנוחלי גיהנם לדורי דורות הוא בכלל התחיה לחיי עולם, מ"מ אין עדנה של תחיית עמי הארץ חשובה לכלום בערך עדנה של תחיית החכמים והחסידים, וזהו ענין אמרו עמי הארץ אינם חיים, וכל שאינו בן תורה, יזהר שיהו מדותיו מחבבות את בעליה עד שיראה ממדותיו אוהב את החכמים ומקרבן, דרך הערה אמרו כל המשיא בתו וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו נדבק בשכינה, ר"ל כאילו השיג מכבודה מה שראוי לחכמים להשיג ממנה.

קיא: אין לך כל גפן וגפן שבא"י שאין צריך עיר אחת לבצור.

ובדפ"ח הובא עה"ג ג' ילקו"ש ועין יעקב עיר אחד, והיינו כפירוש"י בפ' החומש, יאסור לגפן עיר אחד ויטעננו מגפן אחת. ולג' דידן עיר אחת ל' נקבה, כ' בבן יהוידע, פ' שיתאספו בנ"א הרבה כשיעור אנשי עיר אחת. ונ"ל לשון גזמא, כמו ערים גדולות ובצורות בשמים [דברים א', כ"א]. וכן מ"ש במשנה גבי גפן [מדות פ"ג מ"ח] וגבי פרוכת שנמנו עליה שלש מאות כהנים [שקלים פ"ח מ"ה], וכן הענין כאן, והכונה דצריך הרבה בנ"א לבצור אותה.

קיא: ושמא תאמר אינו אדום, ת"ל דם ענב.

כ' המהרש"א בח"א, מהכא משמע דהאדום הוא משובח מן הלבן וכמ"ש [משלי כ"ג, ל"א] אל תרא יין כי יתאדם וגו', [א"ה, עיין פסחים קח: ובתוס' שם. ושם כ' המהרש"א דאדום משובח טפי מפני שהוא משכר ביותר, וכ"ה ברשב"ם ב"ב צז:], אלא שהוא אינו בריא לאדם כמו הלבן, ולכך הלבן מוקדם לברכה. [א"ה, לכאוף הוא דין חדש, וצ"ת].

קיא: בצרתי ממנה יום ראשון ג' מאות אשכולות אשכול לגרב, יום שני וכו' שתי אשכולות לגרב, יום שלישי וכו' שלש אשכולות לגרב.

הקשה בבן יהוידע, דהא אינו דומה חסרון יום ג' ליום ב', שביום ב' היה החסרון בחצי, וביום ג' היה בשליש, ולפי ערך חסרון יום ב' היה צריך להיות ביום ג' ארבע אשכולות לגרב, ולא מסתברא ליה למימר דמתוך ששהה עוד באילן, הוסיף והשיב אחד מ"ב, כשיעור שיש בין שלישי הגרב לרביעי דידיה. וי"ל דמן השמים נעשה כן בהשגחה, להודיעו שביטול תורה גרם לו, לכן היו החסרונות על סדר א' ב' ג' שהוא לפי סדר אותיות התורה וכו'. [יעו"ש עוד].

קיא: אמר היינו זבת חלב ודבש.

כ' בעץ יוסף בשם ס' שבות יעקב, לכאוף מה חידש בזה, שהכל רואין חלב ודבש מעורבין, ונראה לפי שדבש האמור בשבעת המינין הוא דבש תמרים, חדית לן דלענין זבת חלב ודבש כולל ג"כ דבש תאנים, [א"ה, אע"ג דאשכחן בעלמא דכל מתיקת פרי קרויה דבש, כמו שפירש"י לענין איסורא דכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לד' [ויקרא ב', י"א], מ"מ לענין שבח א"י דאיירי הכא, דמצינו שנשתבחה בדבש תמרים, חדית לן דה"ה נמי דבש תאנים בכלל]. א"נ השמייענו שדבש וחלב האמור בתורה אינו כל אחד בפנ"ע רק שניהם מעורבין יחד. ועד"ז כ' בבן יהוידע, וכ' עוד, או יובן בס"ד, דמקודם הוה קשיא ליה בשבח זה שהוא משבח את הארץ שהיא זבת חלב ודבש, דבשלמא הדבש הוא שפיר שבח הארץ כיון דיוצא מן האילנות שהם פירות הארץ, אך החלב יוצא מן הצאן עזים ורחלים, ומה לו שייכות לארץ, אך עתה שראה העזים אוכלים מעלי התאנים שהם שמנים ביותר, דמחמת העלים האלה שאוכלים נעשה להם חלב בריבוי שזב לארץ, נמצא גם זיבת החלב הוא שבח הארץ.

קיא: אמר ר"ל לדידי חזי לי זבת חלב ודבש של ציפורי והוי שיתסר מילין אשיתסר מילין.

בפ"י עץ יוסף שעל העין יעקב כ' בשם ס' עיר בנימין וז"ל, הנה לפי חשבון צדק ואמת של זבת חלב ודבש זכולה א"י דהוי רק כ"ב פרסאות, ציפורי עדיפא ומעולה מכל א"י, הטעם בזה, לפי מה דאיתא בזוהר שיש שכר גדול אל המאחרים לצאת מן השבת, שיורדי גיהנם מברכין אותם בפסוק ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ וגו', ולכן אומרים ויתן לך בכל מוצאי שבת, וזה ידוע שאחז"ל [שבת קיח:]: יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי, לפי שהם יושבים בראש ההר כציפור ומאחרים ביותר לצאת מן השבת, לכן מתברכין ביותר משמני הארץ. [ובבן יהוידע כ' שזכו לזה מפני שהיה להם לב נשבר, יעו"ש].

קיא: בתוד"ה בלבושיהן. משמע בלבושיהן שנקברו.

בהפלאה פ"י לפ"ז הא דאיתא בנדה [ע:]: ששאלו אנשי אלכסנדריא את ר' יהושע, מתים לעתיד לבא צריכים הזאת שלישי ושביעי וכו', ויש לדקדק למה לא שאלו אם יצטרכו טבילה. ונראה משום דבאמת עיקר שאלתם משום שהם נוגעים בעצמם בשעת התחיה וכו', אבל כיון שיעמדו צדיקים בלבושיהם, קשה הא בלי זה יטמאו, שהרי יטמאו הבגדים במגען תחילה, ואח"כ יטמאו הם מבגדיהם, אלא דנפק"מ שאם יטמאו בלבושיהם, הם אינם אלא ראשון, שהבגדים נעשו אב הטומאה, והנוגע בהם אינו אלא טומאת ערב וא"צ הזאת שלישי ושביעי, משא"כ בנוגעים בעצמם. אך זהו לדעת הר"ש בריש אהלות דמ"ש בחלל חרב חרב הרי הוא (כחרב) [כחלל] היינו דוקא כלי מתכות, אבל לפמש"כ הרמב"ם שם דה"ה לכל הבגדים נעשים כמת עצמו, א"כ קשה מה שאלו, הא עכ"פ צריכים הזאה שלישי ושביעי מחמת נגיעתן בבגדיהם, וצ"ל כמש"כ תוס' [במסקנתם] דיעמדו בלבושיהם לאו היינו מלבוש שנקברו עמו.

קיב. ונתנו לפני בהמתן שלישי.

כ' הגראמ"ה, דלא כרב הונא בפ"ג דתענית [כ:]: דאין מאכלין מאכל אדם לבהמה. [ולא ניח"ל לחלק בין בהמה סתם דאיירי התם, לבהמתן דהכא שמזונותיה עליהן].

קיב. ואמר ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה.

כ' בעיון יעקב, נראה שזה היה כוונת המרגלים שאמרו "זוה פריה", לפי מה דאיתא בילקוט שם "ויתורו את ארץ כנען", מה ראו להזכיר כנען, אלא אמר לישראל לא בצדקתך וביושר לבבך וגו' כי ברשעת הגויים האלה, והם רצו לומר כי לא נוכל לה, לכן אמרו זוה פריה, ואם היו רשעים לא היו הפירות מתברכין כ"כ, אלא ודאי שאין בו רשעות העובדי כוכבים כלל, וזה ג"כ כוונתם שלא יאמרו ישראל מה שאמרו ארץ אוכלת יושביה שרשעת העכו"ם גורמת, להכי היו אומרים זה פריה.

קיב. ר' יהושע בן לוי איקלע לגבלא.

אע"פ שאינה א"י ממש, לא מירושה ראשונה ולא משניה, שלא כבשוה ישראל מעולם, ככתוב [תהלים פ"ג, ח'] גבל ועמון ועמלק, ועיין פ' החולץ וכו', אבל מ"מ מעצם א"י היא נחשבת, ממנת אאע"ה בברית בין הבתרים, וכן הבטחת השי"ת [יהושע י"ג ה' ו'] וכו', לכן ודאי מכלל א"י הראויה לנו ושמורה ועומדת היא לנו לעתיד. [עיי"ש דמסיק דתרי ארצות נקרא בשם גבל, ותרוייהו מכלל עשר אומות שהבטיח הקב"ה לאאע"ה בברית בין הבתרים].

ק"ב. ת"ר בברכותיה של א"י בית סאה עושה חמשת ריבוא כורין.

כ' הפנ"י, ואל תתמה היאך המקום המועט של חמשים אמה שהוא שיעור בית סאה, מחזיק מקום התבואה של חמשה ריבוא כורין, שהרי לעיל [ק"א:] דרשינן שתהא חטה מתמור ועולה בראש הרים. [א"ה, לכא' כוונתו שתתן פרי בכל גובהה, ודלא כמש"כ בס' בניהו שם שיהא פריה בראשה שאין יד אדם שולט בו. או שמא כוונת הפנ"י שתהא כל חטה בגובה אחר, ועומדים סמוכים ז"ז, ושפיר קיימו חמשת רבוא כורים בבית סאה].

ק"א: אמר ר"מ אני ראיתי בבקעת בית שאן בית סאה עושה וכו'.

ופירש"י שהיא משאר ארצות. וכ' ע"ז המהרש"א בח"א, דר"מ לטעמיה, כדאמרינן בפ"ק דחולין [ו:] ר"מ אכל עלה של ירק בבית שאן, והתיר רבי בית שאן, והתם פריך והכתיב מנשה לא הוריש בית שאן, ומשני הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל וכו'. וכ"כ הגריעב"ץ מתחילה, אלא דלא ניחא ליה בהכי, דהא מ"מ ארץ זבת חלב ודבש היא, [ואזיל לטעמיה לעיל גבי גבלא [והו"ד שם], דכל שהובטח לאאע"ה בכלל זה, ולא תליא בקדושתה שקידשוה עולי מצרים ועולי בבל], ולא עוד אלא שהיא מהמשובח שבה, ואמר ריש לקיש אם גן עדן בא"י, בית שאן פתחה [עירובין יט.], ואצ"ל שהיא טובה ומשובחת מחברון שהיא הגרוע שבא"י מקום טרשין, לפיכך הקצוה לקברות. וצ"ל בהכרח שבקעת בית שאן אינה בית שאן דמנשה, דילמא תרי בית שאן הוו.

ומ"מ אף דחברון קשיא לי, היכא אפשר שהיא גרועה מכל א"י והא אמרינן שהיו מביאין כבשים למזבח מחברון. [א"ה, צ"ב דבסוטה [לד:]: מקשה הרי וחברון טרשים הוי, והא כתיב וכו', ותניא אילים ממואב כבשים מחברון, ומשני אידי דקלישא ארעא [ומתוך כך לא היו חורשים וזורעים אותה תבואת מאכל אדם] עבדא רעיא [מצמחת ומעלה עשבים ואוכלים הצאן], ושמן קניינא [המקנה, שכן דרך הצאן להשביח בארץ יבשה וטרשים יותר מארץ לחה, רש"י].

ק"ב. ממנה משח, ממנה חמר, ממנה עיבור, ממנה קטניות, ממנה רועות מקנתי.

כ' בבן יהוידע, חמש הנאות יוצא לו ממנה, משח, וחמר, ועיבור שהוא החטים שמהם יהיה הלחם, והקטניות שהם דומין לדגן וכו', [א"ה, עיין נדרים [נה].] הנודר מן הדגן אסור בפול המצרי יבש וכו' דדגן כל מילי דמידגן משמע], וגם מרעה הבהמה שממנה יקח בשר שמן לאכול, ולכן אמר הכתוב ואספת דגן זה עיבור וקטניות, תירושך ויצהרך זה חמר ומשח, ונתתי עשב בשדך לבהמתך כדי שתאכל בשר שמן ממנה, ובזה ואכלת ושבעת בכולהו.

ק"ב. א"ל דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה וכו'.

הקשה בבן יהוידע, מה השיב לו על טענתו בעבור המהירות, דמה שלא נכנסו משה ואהרן היה זה מכח גזירה שגזר עליהם כך בעבור הכאת הסלע, אבל הוא, לא יש לו סיבה אשר מונעתו מליכנס, והרי הוא עומד ליכנס ולמה ימהר ולא ימתין עד שתבא מברא ויעבור בה. ונ"ל בס"ד, כי אע"פ שנגזר עליהם שלא יבואו לא"י בשביל הסלע, אך מצינו שמרע"ה סוף דבר בקש לעבור את הירדן דוקא ומשם יראה את א"י בשפת הירדן השנית, דכתיב אעברה נא ואראה את הארץ הטובה [דברים ג', כ"ה], שבקש לעבור דוקא, ולא הרשהו לכך, אלא א"ל לא תעבור ותראה את הארץ, נמצא במעבר הירדן בלבד יש מצוה, ולא זכו לה משה ואהרן, ולכן אני מיהרתי על ההעברה בלבד. [אמנם מרש"י בפ"י החומש מבואר דתרי מילי ביקש, הא' ליכנס לא"י, שהיה סבור שהותר הנדר משכבש ארץ סיחון ועוג, ועוד ביקש לראותה, ונענה על השניה ולא על הראשונה, אמנם בבב"ט ש"כ ש' שלא

ביקש לעבור אלא אמה אחת]. וז"ל המהרש"א בח"א, נראה דאהברה גופה נמי קאמר הכא דמשה ואהרן לא זכו בה, דכתיב כי לא תעבור את הירדן הזה וגו' ואנא מי יימר וכו', ולכן נבהלתי לעבור במיצרא. [ולכא' כוונתו כמש"כ הבן יהוידע].

ק"ב: דור שבן דוד בא קטגוריא בתלמידי חכמים.

ופירש"י הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם. ובעץ יוסף פירש עוד, קטגוריא ביניהם גופא, שלא יאהבו איש את אחיו, ולא ידונו את אחיו לזכות כי אם לחובה ולקטרוג, ועי"ז ירבה מחלוקת ביניהם. ובסנהדרין [צח.]. אמרינן מאי ליוצא ולבא אין שלום מפני הצר, רב אמר אף תלמידי חכמים שכתוב בהם שלום וכו', אין שלום מפני צר, וכ' ע"ז המהרש"א בח"א, ת"ח שיוצא ובא במלחמתה של תורה, ודרכם להיות שלום להם בסופה וכו', אמר שבקץ מגולה לא יהיה כן, שלא יהיה ביניהם שלום, כדאמרינן בסוף כתובות דור שבן דוד בא קטגוריא בת"ה, ואמר מפני הצר שהוא היצה"ר כדפירש"י בל"א, שהוא היצה"ר המקטרג הגדול בין הת"ח שבאותו דור.

ק"ב: עתידין כל אילני סרק שבא"י שיטענו פירות.

בתפארת יעקב על המשניות בסיומא דמכילתין כ', דקשה לכא' אהא דתנן בפ"א דכלאים דמותר להרכיב אילן סרק באילן סרק, הא לעתיד לבא יטענו פירות, ודוחק לומר דכולן מין אחד הם, דהא עשרה מיני ארזים הם [כדאיתא בר"ה כג.]. יעו"ש מה שפלפל בסוגיא דריש מכילתין, ומסיק, אלא על כרחך לא משגיחין במה שיהיה לעתיד לבא, ומשו"ה ניחא נמי הא דאילן סרק. [ומינה, דלעתיד לבא באמת יאסר להרכיב אילני סרק זה בזה, ולא אמרינן דבדרך נס טוענין פירות, אלא כך הוא תחילת ברייתם אלמלא חטא עץ הדעת, כמש"כ בעיני יעקב ובבן יהוידע. אמנם המהרש"א כ' דאילן סרק לפי טבעו אין ראוי לגדל פירות].

מסכת נדרים

ב. כל כינויי נדרים נדרים.

כ' הריטב"א, וכן הדין באומר הרי עלי להביא קונם קונח, חייב בקרבן משום כינויים. אמנם בתוס' הרא"ש כ' וז"ל, ודוקא למתפיס בנדר תקנו כנוי לקרבן, אבל למקדיש בהמה, לא תקנו שתהא קדושה ע"י כינויין, והיינו טעמא, כי המקדיש בהמה אינו קורא עליה שם "קרבן", אלא מפרש בפיו שם הקרבן, חטאת, עולה, אשם, שלמים או תודה. [ואולי לא פליגי, דהרא"ש איירי לר"ל דלשון שבדו להם חכמים הוא [כמבואר בדבריו לעיל מינה] והריטב"א איירי למאי דקיי"ל כר' יוחנן].

ומסיק, וא"ת ואמאי לא תקנו כנוי לכל קרבן, כי היכי דלא לימא עולה לה' חטאת לה'. י"ל דלא שכיח כולי האי שיפריש אדם קרבן, אבל נדרים שכיחי באינשי, וגם המפריש קרבן, ביישוב הדעת הוא מפרישו, אבל נדרים באין מתוך כעס ומקירות הלב, וחשו בהם חכמים טפי שלא יבא להזכיר שם שמים לבטלה. [א"ה, ביומא [לט.].] דתנן דהכה"ג אומר [על השעיר שעלה בגורל לה'] "לה' חטאת", והקשו שם בת"י, לימא "חטאת לה'", דילמא פשע ומדכר שם שמים לבטלה כמבואר בסוגיין. ולכא' הוא דלא כתוס' הרא"ש, ואולי שתי תקנות היין, חדא שלא להקדים שם שמים אלא לומר חטאת ברישא [ובזה לא חילקו בין נדרי איסור למקדיש בהמתו], ותו תקנו כינויין, ובזה הוא דחילק הרא"ש דבנדרי איסור לחוד תקנו דלימא הכי].

ב. ר"ע היה חוכך בזה להחמיר.

כ' הב"י [סי' ר"ו, והו"ד בתוי"ט ובמלאכ"ש], דנראה מדברי הראב"ד [פ"א מהל' נדרים הכ"ד] והטור [שם] דלענין לאכול בד' אמותיו החמיר ר"ע, ולא לענין לאכול משלו, ואין פירוש זה מוכרח במשנה, דאדרבה איכא למימר דלענין לאכול משלו איתניא, דומיא דמודרני מופרשני מרוחקני ממך שאיני אוכל לך דאיתנו בהדיה, ולזה מטיין דברי הרמב"ם בפשוטן.

ב. בר"ן ד"ה כל כינויי. שלשון חרם וכו' כך הוא כולל נדרי איסור כדתנן לקמן הריני עליך חרם וכו', ומשום האי גוונא תנא חרמים הכא וכו'.

אבל הריטב"א כ' ז"ל, ומתני' דקתני חרמים כחרמים, [ודאי] לענין חרמי כהנים איירי, ולומר דבנדר הקדש נמי איכא ידות וכינויים, ונקט לשון חרמים טפי משאר הקדשות, משום דמדי לנדר איסור, שיש בו משמעות איסור, דודאי לא איירי בחרמי נדרי איסור, דהא תו למה לי כיון דקתני כל כינויי נדרים כנדרים וכו'.

ובמרומי שדה כ', דלפירוש זה הא דנקט ביחוד חרמים ולא נקט הקדש או קרבן או ערכין, דלר' יוחנן דלשון נכרים הן אשמועינן משום דאיתא בערכין [ו.]. נכרי שהפריש תרומה מכריו, טעון גניזה, משום דמסתמא דעתו לשמים, הרי דאע"ג דבישראל סתם תרומה מכריו המה לכהנים, אבל בנכרי אינו כן, וא"כ ה"נ בחרמים, אע"ג דקיי"ל סתם חרמים לכהנים, מ"מ בנכרי אינו כן, דמסתמא דעתו לגבוה, ומעתה סד"א דאם אמר ישראל בלשון נכרים חרק חרף, הרי זה ככוונת הנכרי דסתמא לגבוה, קמ"ל דכינויי חרמים כחרמים דאם אמר ישראל הוי כסתם חרמים לכהנים.

ולר' דאמר לשון חכמים הם כדי שלא יאמר קרבן לה' וכו', נראה דאע"ג דאפי' אם לא אמר לד' ה"ז קודש וכו', מ"מ לענין שיהא חל הקדושה בשלימות, בעינן ודאי שיחול שם שמים על הקרבן בפירוש וכו', ושלא בחינם כתוב בתורה קדש לה' קרבן לה', משו"ה אף שתקנו חכמים וכו', היינו רק כדי שיחול האיסור ע"ז, אבל לא שיחול הקדושה בשלימות שיוכל להקריב ע"ג המזבח וכו', משו"ה בחרמים לחוד שניתן לכהנים אמרו שיהא [הכינויים] כחרמים, משא"כ בשארי הקדשות דבעינן שיחול הקדושה בשלימות, נהי דנאסר בלשון שבדו חכמים, אבל הקדושה לא תהא חלה בשלימות, משו"ה א"א ליתני כינויי קרבן כקרבן והקדש כהקדש וכו'. [עכ"ל בקיצור. יעו"ש].

ועיין במאירי שעמד אהא דלא הוזכרו כינויין לערכין ולהקדש ולתמורה, והביא דברי הירושלמי בזה, ומסיק דשיטת הלשון מוכחת שיש בהן כינויין, וכן הדעת נותנת, אלא שיש חולקין לומר שלא תקנו כינויין אלא במה שאדם אוסר על עצמו, כגון נדר ושבועה וחרם ונזירות, אבל ערכין, חוב בעלמא הוא שמשעבד עצמו, [ועיי"ש עוד בדברי הירושלמי דמייתי שאף לענין תרומה שו"ט דליהו כנויין דידה כמותה].

ב. ברין ד"ה כל כינויי. ולא גרע הסכמת חכמים ז"ל מהסכמתם.

וכ"כ הרשב"א. ועיין בריטב"א ש"כ, דלר' יוחנן דלשון אומות הוא, באותו מקום [שמדברים בלשון זה] בלבד, נדר או נשבע בשמות אלו, הרי זה נדר או שבועה גמורה מה"ת, ובמקומות אחרים שאין נוהגין בכינויין אלו. לא הוי נדר ולא שבועה. [ויל"ע לפ"ז בהסכמת חכמים, אי הוי כלשון אומות במקום שנוהגים בו, דהא אין קורין לקרבן קונם אלא כשנודר, ואף לא כל הנודרים אומרין כן, די שנודר בלשון קרבן עצמו].

ב. ברין ד"ה ושבועות. ולקמן נמי במכלתין אמרינן מארי כולא לא טעימנא.

כ' החת"ס, מבואר עכ"פ דלענין שבועה בשם אין חילוק שמזכיר השם בלשון הקודש או בלשון אחר, וא"כ כיון דמבואר בסוף פ' שבועת העדות דהמשביע ברחום הוי כמשביע בשם, ה"ה אם משביע בלשון תרגום רחמנא הוה שם, וממילא כיון דרחמנא מארי כולה הוי שם לענין לא תשא את שם ד' אלקין לשוא, ה"ה לענין מוציא שם שמים לבטלה או ברכה לבטלה, דהא תרוייהו מחד קרא נפקי לא תשא את שם ד' אלקין לשוא, וכן מוכח ממש"כ הר"ן דאי ס"ד דבעי שם א"כ מה הועילו במה שבדו להם לשון שבועה הלא אכתי צריך להזכיר השם, עיי"ש, ולכא' מאי קשיא ליה, דלמא תקנו שבועה לרחמנא, דלענין שבועה הוה שם, ומ"מ אינו מוציא שם שמים לבטלה, אלא על כרחן אין חילוק. ולפ"ז מבואר דבכל ספק ברכה אסור לומר בריך רחמנא מרא דעלמא, דזה הוה נמי ברכה לבטלה כמו אלקינו מלך העולם.

ב. ברין ד"ה ושבועות. ותמהני עליו פה קדוש איך יאמר דבר זה, דהא אמרינן וכו' דהמוציא אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי, וילפי' לה מסוטה וכו'.

והרא"ש הביא דברי ר"ת, וכ' בקרב"נ [אות ג'] לתרץ קושית הר"ן, דאימתי כמוציא שבועה מפיו דמי, אם כששמע שבועה בשם מפי אחרים, אבל אם משביע אחרים בלא שם וענה אמן, לא הוי כמוציא שבועה מפיו, וכל זה בעניינת אמן, אבל במושבע מפי עצמו לא בעי שם ולא כינוי. וז"ל החת"ס, דעת ר"ת דמשביע מפי עצמו לא בעי שם, דדעתו אשבועה שבתורה שהיא בשם, משא"כ המשביע אחרים והמה עונים אמן, אע"ג דעונה אמן כמוציא שבועה מפיו דמי, היינו במה שמאמן דבריו של זה, ולא מחשבתו של זה, ונהי שזה אמר משביעך אני ומסתמא מחשבתו אשבועה שבתורה שהיא בשם, מ"מ זה העונה אמן אינו מאמן אלא מה שהוציא זה בשפתיו ולא מה שחשב בלבו.

ובמרומי שדה כ' דאין בזה קושיא, [והו"ד בקיצור בשלמי נדרים], שהרי שבועת סוטה משונה היא, דלא מהני שתהא נשבעת מפי עצמה ולומר אם שטייתי יתן ד' אותי, אלא דוקא מפי כהן כדאיתא בספרי, וא"כ קשה וכו', אלא ודאי דבסוטה ארכבה רחמנא אתרי ריכשי, שתהא מושבעת מפי עצמה ומפי אחרים, והא שעונה אמן הוי מושבעת מפי עצמה, ואי היתה משבעת בעצמה, לא היה עליה חומר דשבועת מפי אחרים ג"כ, והשתא שפיר קאמר הגמ' דהעונה אמן הוי כמושבע מפי עצמו, דאי לאו הכי ובסוטה אינה אלא מושבעת מפי אחרים לבד, אמאי לא מהני אם תשבע בעצמה, אלא ודאי דהוי הסוטה ג"כ מושבעת מפי עצמה, ומ"מ הא דבעינן הזכרת השם היינו במאמר הכהן, וזה מושבע מפי אחרים. [ויעו"ש] שהארין, ובסוף דבריו צדד דטעמא דר"ת משום דשבועה בלא שם מהני מדין ידות, וליכא ידות במושבע מפי אחרים, [וכ"כ הגראמ"ה], אלא שדחה זה מדכ' כל הראשונים בטעמא דר"ת משום דבעינן דומיא דסוטה].

ב. אידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה וכו'.

כ' בהגהות חש"ל, נראה דהיינו בנדרי איסור, אבל בנדרי צדקה או בנדר להקדיש לגבוה, אדרבה עיקר הנדר חל על גופו, דמשעבד נפשו לעשות הדבר ולפיכך חל הנדר אפי' על דבר שלא בא לעולם, וכמש"כ הרמב"ם בפ"ו מהל' ערכין [הלכה לא - לג] משום דגופו ישנו בעולם, [וכ"ה ל' הריטב"א בפתיחתו, שני ענייני נדרים הם, האחד נדרי הקדשות והוא כל שמקבל עליו לתת דבר לגבוה וכו', או המקבל עליו לעשות שום דבר מצוה וכו', יעו"ש, אבל הר"ן כ' דנדרי הקדש היינו שמקדיש לבדק הבית או למזבח ודוקא דבר שהוא שלו], אבל בנדרי איסור אינו שייך שיאסור גופו מלאכול, דלא שייך שעבוד על שב ואל תעשה.

ב. אידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה וכו', לאפוקי שבועה דקאסר נפשיא מן חפצא.

וכ' הרא"ש, ונזיר, אע"פ שנאסר ביין, אינו נאסר היין עליו, אלא בגופו תלוי הנזירות, שאומר הריני נזיר, וממילא נאסר ביין ובתגלחת ובטומאה. ובגליון מהרש"א הביא, דהרשב"א בתשו' כתב דנזיר נמי אוסר חפצא עליו כדין נדרים, וכן מטיין דברי הר"ף פ' שבועות שתיים שכ' דהמתפיס בשבועה לא הוי כמוציא שבועה מפיו, אבל מתפיס בנדר חל נזירה, כדתנן [נזיר כ:]: הרי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני, כולם נזירים.

ועיין בשלמי נדרים שהביא מתשו' מהרי"ט, דנזיר הוא עצמו נתפס בנדר ונתקדש גופו דומיא דכהן, ונאסר בתגלחת ובטומאה, ואינו צריך לאסור עצמו על החפץ. ובשם מהר"י באסאן כ', שהנזירות הוא איסור חפצא כנדרים, אלא שהחפץ שהוא אוסר הן איבריו, פיו לשתות יין, שערו לתגלחת, ידיו לנגיעה במת, רגליו להכנס באהל המות וכו', [א"ה, לכא' לפ"ז היכא דמת עליו מת בפתע פתאום, או שגלחוהו לסטים בעל כרחו, אינו בכלל נדר, דאיהו לאו מידי קעביד, והמת או הלסטים ודאי אינן בכלל האיסור, וגרע משאר עבירה באונס, דהכא לכא' אין שייך ע"ז נדר, כלל], וא"כ האומר הריני נזיר, גזר עליו הכתוב דסתמו כאילו פירש שהוא אוסר פיו לפרי הגפן ושערו לתגלחת.

ובגליוני הש"ס למהר"י ענגיל כ', לענין נזירות אי הוי איסור חפצא או גברא, האריכו ז"ל, ועיין שו"ת רדב"ז [ה"ג ס' תתקנ"ד], ומש"כ שם דאית ביה תרתין, דין הוא איסור חפצא, וטומאה ותגלחת איסור גברא, ומשו"ה

נזירות שהוציאו בין בלשון נדר בין בלשון שבועה חייל, עיי"ש, צ"ע דכי היכי דהיין הוא חפץ אסור לענין מעשה שתיה שאסור לו לשתות, ה"ג יהיו כל מתים שבעולם חפץ אסור לענין מעשה נגיעה ומשא וכו', שאסור לו ליגע בהם ולנושאם, וכן יהיו השערות חפץ אסור לענין מעשה גילוח שאסור לו לגלחם, דמאי שנא פעולת אכילה לעשות החפץ אסור יותר מפעולות מגע ומשא וגילוח, וצ"ע. [א"ה, עיי' בר"ן לקמן טז: סוד"ה אלא] דאם אמר קונם זריקת צרור עלי אסור, אע"פ שאין לו בזריקתו הנאה, אבל בסתמא לא אסר אלא הנאה בלבד].

ב: וכל היכא דפתח לא מפרש ברישא, והתנן וכו'.

כ' הגראמ"ה, משמע דבעי לאוכוחי דבכל מקום במאי דפתח מפרש, וההיא דבמה מדליקין שאני, דלא שייך להתחיל רק בשאינן מדליקין, דלא שייך להתחיל בראש בשמנים המדליקין, דכל זמן דלא ידעינן עדיין סברא דשמא יטה או שמא יניחו ויצא כלל, לא מצי למייתני היתרא, וכן בכלהו אינך.

ב: בר"ן ד"ה אידי. מהא משמע דאין שבועה בלשון נדר וכו', ובפ' שבועות שתיים בתרא וכו', וי"ל דהני לישיני לאו דוקא וכו'.

המאירי נקט ג"כ כשיטה זו דאין שבועה בלשון נדר [ודחה ד' הרמב"ן מכח סוגיין], והקשה מההיא דשבועות, וכו' וז"ל, ואין לנו בתירוק קושיא זו אלא שכל נדר בלשון שבועה ושבועה שבלשון נדר, אע"פ שמן התורה אינה כלום, מ"מ יש בה אסור מדברי סופרים, על הדרך שאמרו בנדר על דבר שאין בו ממש שהוא בבל יחל מדרבנן [לקמן טז:], ואותה שבשבעות על אסור סופרים נאמרה, אבל מן התורה אינה כלום.

ב: בר"ן ד"ה אידי. אבל הרמב"ן ז"ל כתב וכו' אלא ודאי נדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה בלשון נדר מהני וכו', אלא מדין ידות הוא דמהני.

כ' הגרע"א, מסתפקא לשיטת הרמב"ן, אם מהני דוקא קונם שלא אוכל הוי יד דכוונתו שאיני אוכל שהאכילה על קונם, אבל באומר קונם שאוכל, י"ל דהרמב"ן מודה דלא הוי נדר, דמפרשינן קונם שאוכל היינו מה שאוכל דהוא המאכל יהא עלי בקונם, כמו בשבועה שאוכל במסרבין בו לאכול דמוכח דלא אכילנא קאמור [לקמן טז:], ה"ה בקונם שאוכל, כיון דאמור קונם מוכח דשלא אכילנא קאמור, והוי נדר, והוא כמו קונם שאני אוכל לך וכו', יעו"ש דמסיק, וכן נלע"ד ראייה ברורה למש"כ דשאוכל הוי כמו שאני אוכל, ממתני' [יג.] קרבן שאוכל לך.

ג. אלא למ"ד לשון שבדו להם חכמים להיות נודר בו, מאי איכא למימר.

ופי' הר"ן, דאע"ג דמדאורייתא נמי הם, אפ"ה אינם פשוטים יותר מידות כדי שיתחיל בהם. וז"ל השיטמ"ק, לשון חכמים, שבדו לשונות הללו כדי להרחיק אדם מן העבירה, דילמא בעי למימר לה' קרבן, ואמר לה' והדר מימליך ולא לימא קרבן, ומפיק שם שמים לבטלה, כדמפרש בשלהי פרקין, ועוד דמתוך שהלשון קרוב ללשון נדר, גזרו חכמים להיותו כנדר שלא יטעו להתיר, הילכך לא אסור אלא מדרבנן מאי איכא למימר אמאי פתח בכינויין. [וצ"ב מה הוצרך להוסיף טעמא אחרינא על הטעם המבואר בסוגיא דלקמן. מיהו ודאי דלטעמא בתרא אין אסורו אלא מדרבנן, דלא שייך בזה סברת הרשב"א והר"ן במתני' דלא גרע הסכמת חכמים מהסכמת אומות, שהרי לא תקנו שיהא זה לשון, אלא תקנו וגזרו בו אסור כשאר גזירות חכמים].

ג. וידות היכא כתיב וכו'.

ופירש"י ותוס' והרא"ש, דמקשה אהא דאמר לעיל מינה דאתיא מדרשא, מהיכא נפקא. וז"ל הנימוק"י, כלומר דאילו מסברא אינם כלום ואע"פ שנתכוון לנדר, דרחמנא אמר ככל היוצא מפיו יעשה, ולבטא בשפתים, והני דברים שבלב נינהו. [ומשמע דאעיקרא דדינא דתנן במתני' מקשה ולא אדלעיל קאי].

ג. לעשות כינויי נזירות כנזירות.

הר"ן כ' דל"ג ליה, דאי לשון נכרים לא צריכין קרא וכו'. וכ' בשלמי נדרים, דבזה י"ל דאיצטרך אף ללשון משובש שנשתבש מלשון הקודש,

וכמש"כ הר"ן במתני' בשם החכם הגדול ר"י בר חסדאי ז"ל. ובשיטמ"ק כ' עוד, ואית דמפרשי דמשו"ה לא צריכי קרא, מפני שכשגדור רגל קו"ף ד"נזיק", ודחית ד"נזיח", וגג [דפ"א] ד"פזיח" ורגל החי"ת, הוי נזיר, וכיון דדמי תיבות להדדי [בכתיבתם] ממילא ידעינן דכנזיר דמי. [וצ"ב]. ויעו"ש בשם רש"י דפירש אפי' אכינויין, וכן מייתי בקרן אורה מהירושלמי.

ג. אין לי אלא בניזירות, בנדרים מנין, ת"ל וכו'.

הקשה הגרע"א בתוספותיו למתני' וז"ל, ק"ק למה לי קרא או היקש, נילף מנדרים במה מצינו מנזיר, דהא ע"כ לא אבעיא לן לקמן [ו:] יש יד לקידושין, אף דבקידושין ליכא ריבוי לידות, אלא משום דנילף במה מצינו מנדרים, או דליכא למילף משום דנדרים חמירי דהן בדיבור משא"כ קידושין דבעי מעשה, וכדאיתא בהר"ן שם, וא"כ נדרים שפיר מצינו למילף במה מצינו מנזירות, דשניהם בדיבור. וכ' ע"ז הרש"ש, תמיהני דנעלם מכת"ר דהר"ן עמד בזה לקמן [ד: בד"ה תיתי במה מצינו מנדרים]. [וכ"כ הרשב"א כאן. וז"ל הריטב"א, וכ"ת למה לי היקשא, תיתי במה מצינו מנזירות, הא לא קשיא, דא"כ היכי לקי אידות, דהא אין עונשין במה מצינו אלא בגז"ש או בהיקשא. וא"נ איכא למיפרך מה לנזירות שכן יש בו כמה דברים שאינם בנדרים, הילכך כתיב רחמנא היקשא למידרש ידות. וכ"כ בנימוק"י]. [מיהו לכא' אכתי תקשי לחי' בתרא, למאי דילף ידות מלנדור נדר, ונזירות יליף מהיקשא לנדרים. וצ"ל דאגב דקאמור לעיל מינה דילף נדרים מנזירות מהיקשא, [דאיצטרך מטעמא שכ' הריטב"א והנימוק"י], קאמור הכא נמי מהיקשא. ויל"ע].

ג. מקיש נדרים לנזירות וכו', אלא למאן דלית ליה דברה תורה כלשון בני"א וכו', מקיש נזירות לנדרים.

כ' בפור"י דנפק"מ בזה, ע"פ מש"כ תוס' ביומא [לד: בד"ה רבי], אפלוגתא דתנאי התם אי ילפינן נסכים בתמיד של שחר מתמיד של בין הערביים או איפכא, דנפק"מ כשאין לציבור נסכים אלא לאחד מהם, דלמאן דילף ערבית משל שחרית, של שחרית עיקר ויקריבום שחרית, ולמאן דילף שחרית משל ערבית, של ערבית עיקר, וא"כ גם הכא נפק"מ, דאם ילפינן נדר מנזיר, א"כ נזיר עיקר, וא"כ כשיש יד שיכולים לתלותו לנזיר ולנדר, תלינן בנזיר, ולמ"ד איפכא איפכא. ובזה א"ש מה דאיתא בכמה מקומות טרח וכתב לה קרא, ג"כ נפק"מ לזה, וזהו כלל חדש.

ג. ואית תנא מפיק ליה מן כל היוצא מפיו יעשה.

פי' אפי' כל דהוא יוצא מפיו ולא כל הלשון, מ"מ יד הוה, ולפ"ז "כל" אמרינן כל דהוא משמע. ולמ"ד דאתא לנדר שהותר מקצתו הותר כולו, מפרש "כל" כולו משמע, דדוקא ככל היוצא מפיו ולא רק מקצתו, והוא פלוגתא דתנאי בעלמא, ועיי' תוס' פסחים [סא: ד"ה דלמא], וא"כ צ"ע על הר"ן דשמעתין [בד"ה ואית] דס"ל תרתי שמעינן מיניה, ואיך אפשר לאפוקי מיניה תרי דרשות דסתרי אהדדי. [ל' החת"ס].

ועיי' בשלמי נדרים דמייתי נמי הא דפליגי בעלמא [בכורות ג.] אם לשון "כל" פירושו כולו או כל דהוא, ומפרש דכוונת הר"ן דהכא תרווייהו דרשינן. [ואולי ס"ל דהתם דוקא ששני הפירושים סותרים ול"ז בדינא, בהא פליגי תנאי איזה עיקר, אבל הכא דשתי הדרשות בשני ענינים ולא סתרי להדדי, שפיר שמעינן תרווייהו].

ג. בשלמא בל יחל נדרים משכח"ל כגון דאמר ככר זו אוכל ולא אכלה וכו'.

הגרע"א הקשה דהא נדר בקום ועשה לא משכחת לה. והרש"ש הקשה כן מדנפשיה, ותיריך דמיירי כגון דאמר קונם ככר זו עלי אם לא אוכל זו, ואכל לנדריה ברישא, דאם לא יאכל לתנאיה, עובר בבל יחל למפרע. [ועוד תי' הרש"ש, לפי שיטת הר"ן ריש מכילתין דאם אמר דבר זה אסור עלי, גם הוא מעיקר הנדר [אף בלא התפסה], כמו"כ יוכל לחייב את עצמו בקום ועשה בדיבורא בעלמא. אך דבר זה צריך תלמוד, וגם הוא נגד דברי הר"ן עצמו לקמן ח. בד"ה והלא]. [ומבואר דקושיא הרש"ש משום דלא שייך התפסה לענין קום ועשה, [וקצ"ע דלכא' המתפיס בקרבנות הנאכלים, שקדושתן מחייבתו במצות אכילה, אמאי לא שייכא התפסה כה"ג. מיהו י"ל

דלאו מחמת נדרו נתחייב באכילה, אלא רחמנא הוא דרמי עליה לאוכלו, וכעין מש"כ הר"ן לקמן [יא: בד"ה בעיקרו] לענין איסור קדשים לטמאים ואיסור חזה ושוק לזרים, דלא הוה דבר הנדור]. אמנם הגרע"א הקשה מכח דאוסר חפץ עליו, והיינו ממש דברי הר"ן לקמן [ח.]. דכיון דהוא מיתסר חפצא אנפשיה ליתיה לעולם באעשה].

וז"ל החת"ס, מיהו צל"ע בלשון ש"ס דשמעתין ככר זו אוכל, איך שייך קונם על ככר זה אוכל וכו', ולא ידעתי מקום לזה הלשון אלא שאמר קונם ככר זה עלי אם לא אוכל זה, ואכל את הראשונה, ושוב קם ליה ביאכל השניה, דאל"ה עובר למפרע על אכילת הראשונה, ועבר היום ולא אכלו לזה, ונמצא עובר למפרע על קונם הראשונה, והש"ס הוה בעי לאשכוחי לא יחל בשב ואל תעשה, ואלו הוה מיירי באומר [קונם] ככר זה עלי ואכלו, הו"ל קום ועשה, אפשר עבר בכל יאכל, דילפינן נדר מניזיר וכמו שהקשה הר"ן באמת, [בד"ה לעבור] על כן דחיק למצוא שב ואל תעשה בלא יחל דנדרים, ולא משכח"ל אלא כנ"ל. [ומבואר דבהאי גוונא, אינו עובר בכל יאכל אכילת ראשונה, אף אי נימא דבסתם נדר דקונם על ככר זה בלא תנאי, עובר בכל יאכל כקושיית הר"ן. וצריך טעם, דהא לכא"ו בנזירות כה"ג עובר בכל יאכל].

ועיין במרומי שדה שפירש לגירסא דידן, דמיירי בככר של תרומה לכהן, ומשום דהוי מצוה לאכול, וחל הנדר כמו נדרי צדקה, ונקט האי גוונא כי היכי דלישכח בל יחל ובל תאחר בחד אופן.

ג: בשלמא בל יחל דנדרים משכחת לה וכו', אלא בל יחל דנזירות היכי משכח"ל.

פי' הר"ן היכי משכח"ל דאיכא בל יחל לחודה. וכן פירשו תוס' והרא"ש והרשב"א. וז"ל השיטמ"ק, דבשלמא גבי (נזיר) [נדר], מוציא בשפתיו לשון אכילה, דאין נדר אלא דאמר נדר שלא אוכל ככר זה, איכא בל יחל דמיחל מוצא שפתיו, אלא גבי נזיר דלא איבעי ליה להוציא בשפתיו מידי אלא "הריני נזיר" בלחוד, מאי ביטול שפתים איכא. [ומשני רבא] לעבור עליו בשתים, דכיון דקאכיל או שתי קאי עליה באיסור בל יאכל או בל ישתה, ובל יחל נמי איכא ממילא.

ובשלמי נדרים ביאר בזה, דסברת המקשה כמש"כ המהרי"ט [הו"ד לעיל ב:]. דנזיר אינו אוסר עצמו, אלא מקבל ע"ע להיות בקדושת ותואר נזיר, והתורה גזרה עליו איסור ג' דברים [כמו בקדושת כהונה שהתורה אסרה עליו כמה איסורין], וכיון שלא הוציא מפיו שום דבר לאסור עצמו בין וכו', בל יחל דברו היכי משכח"ל. ורבא דמתרץ לעבור עליו בשנים סובר כביאור מהר"י באסאן, שהאומר הריני נזיר הוי כמו שאומר יאסר פי לפרי הגפן ושערי לתגלחת וידי לנגיעה במת, ושפיר קא עבר עליהם בכל יחל. ועיין בקה"י [סי' ה'] שהוכיח [בדעת הרמב"ם עכ"פ] דכשאינו שומר הדינים שאסרה תורה מכח נדרו [אף במה שלא דיבר בשפתיו], איכא עכ"פ חילול וזלזול במוצא שפתיו, שאינו מתחשב עמהן להזהר במה שנאסר מן התורה מחמת נדרו, ושפיר עובר בכל יחל. [ולפי' י"ל דברי השיטמ"ק בדעת רבא, אף אי ס"ל נמי כהמהרי"ט בביאור עיקר ענין נזיר].

ג: כגון דאמר לא איפטר מן העולם עד שאהא נזיר, דמן ההיא שעתא הו"ל נזיר, מידי דהוה האומר לאשתו וכו'.

הרשב"א פי' מתחילה דמאותה שעה הרי הוא ראוי להיות נזיר, הלכך הרי הוא עובר עליו מעתה בכל תאחר [וע"ד שפי' הר"ן], והקשה ע"ז ל"ל דאמר טעמא משום דכל שעתא ושעתא אמרינן דילמא מיית, דאטו בל תאחר דאמר רחמנא משום דדילמא מיית הוא, הא אינו אלא מצות מלך, ותדע לך, שאינו עובר אלא אחר שלשה רגלים וכסדרן, ופעמים שהם שלשה פעמים ארבעה פעמים חמשה [ר"ה ד.], ועוד קשיא לי כיון דמגדרים ילפינן, דיו שיהא כנדרים, ומה נדרים אינו עובר לאלתר אלא לאחר שלשה רגלים, אף נזירות לא יהא עובר עליו אלא לאחר שלשה רגלים, ואם תאמר בנדרים גופייהו דוקא בקרבנות א"נ במקדיש, שצריך לעלות לירושלים, לפיכך לא חייבו הכתוב עד לאחר שלשה רגלים, אבל בנזירות שהוא תלוי ברצונו בכל עת, אינו צריך שלשה רגלים, וכההיא דאמר רבא [שם ו.]. צדקה מיחייב עלה לאלתר דהא קיימי עניים. אפ"ה לא ניחא לי, דהא משמע דההיא דרבא לאו בכל תאחר קאמר, דבל תאחר

לא עבר עליה, אלא עד לאחר שלשה רגלים וכו', [יעו"ש שהאריך להוכיח כן].

ומסיק, ומשום כך היה נראה לי, דהא דאמרינן הכא דעובר מיד, היינו מדרבנן שחשו למיתה, כמו שחשו מדבריהם לאומר לאשה הרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתי, אבל מדאורייתא עד שיעבור עליו שלשה רגלים אינו עובר. אלא דאכתי קשיא לי אוקימתא דרב אחא בר יעקב, דאוקמה בשנזיר והוא בבית הקברות ומשום דקא מאחר ליה לנזירות דטהרה, ועלה אמר רב אשי הואיל וכך נזיר טהור שטמא עצמו במזיד עובר משום בל תאחר, כלומר ולוקה, אע"פ שאין האיחור אלא ז' ימים, כדמסיק ואזיל, יעו"ש, אלמא לקי מה"ת קודם ג' רגלים].

ג: בר"ן ד"ה הניחא. ואע"ג דלקמן וכו', איכא למימר וכו', אבל מ"ד דברה תורה כלשון בני"א ס"ל דכה"ג לא צריך קרא.

וז"ל הרשב"א, וי"ל דהתם לא איצטריכא למימר הכי אלא משום דהנך אמוראי ס"ל כמאן דדריש ליה ולא אמרינן דברה תורה כלשון בני"א, והלכך ברייתא דקתני נזיר להזיר מלמד שהנזירות חלה על הנזירות, על כרחין אית לן לאוקמה בחד גוונא, ומר מוקי לה באומר היום היום, ומר מוקי לה במקבל עליו שתי נזירות כאחת, אבל לתנא דאמר דברה תורה כלשון בני"א, כשתמצא לומר דס"ל דאין נזירות חלה על הנזירות, דילמא אפי' במקבל עליו שתי נזירות כאחת לא חיילי, אלא מונה אחת בלבד, וא"נ ס"ל דחיילי, דילמא ס"ל דשתי נזירות כאחת לא בעי קרא וכו' [וכהר"ן].

ג: בר"ן ד"ה בל תאחר. ומתרץ רבא וכו' הרי עלי למנות נזירות בענין שלא יהא חשש בדבר שאשלים נזירותי קודם שאפטר וכו'.

וכ' ע"ז הרשב"ש, לכא"ו אין זה בידו, דאפי' אם יתחיל למנות מיד, שמא ימות טרם כלות משך נזירותו. ובשלמי נדרים הביא שכבר עמד בזה במחה"ש [סי' תקס"ח ס"ק י"ג], וכו' דעכ"פ צריך הוא לעשות מה שאפשר לו, דהיינו לקבל עליו הנזירות מיד ולא לאחר, דאם לא יקבל מיד ויאחר איזה זמן וימות תוך משך ימי נזירותו, איהו הוא דקא גרים בזה.

ג: בתוד"ה מידי. עוד י"ל דאי מאחר לשלם נדרו, א"כ לאו היינו בל תאחר דנזיר, כי אם בל תאחר דנדר וכו'.

כ' בקרן אורה, לפ"ז באהא נזיר קודם שיעברו ב' שנים נמי כה"ג הוא, כיון דעל כרחך צריך קבלה אחריתי, והוי כמו שאמר הרי עלי לקבל נזירות בתוך ב' שנים, וכן אוקימתא דרבא לא אפטר מן העולם וכו' הוי כמו שאמר הרי עלי לקבל מיד, וא"כ כולוהו הוי בל תאחר דנדר ולא דנזירות, [וכן הקשה בגליון מהרש"א], ועוד, דבכה"ג לאו נדר הוא כלל, שנדר לקבל עליו נזיר, ובנדרים גופא לא שמעינן דעבר בכל תאחר כה"ג. וצריך לומר דגם זה הוא בל תאחר דנזירות, ולא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר או קודם שיעברו ב' שנים אהא נזיר שאני, דהוי כעין קבלת נזירות כיון שאמר אהא נזיר, אלא דלאו קבלה גמורה היא שתחול נזירות מיד. [ועיין בחידושי הגרש"ק סי' ד' וסי' ה' מש"כ בזה]. ובאמת מספקא לי בקודם שיעברו ב' שנים אהא נזיר, בשלשים יום האחרונים אמאי לא יחול עליו נזירות בלי שום קבלה. וצ"ע.

ג: ברא"ש ד"ה לא אפטר. ואפי' מאן דפליג בפ' כל הגט [כח.]. ואמר לא חיישינן שמא ימות, הכא לזמן מרובה דלימי נזירות חיישינן.

המג"א [בסי' תקס"ח ס"ק י"ג] פסק דמי שאמר הריני נודר להתענות יום אחד, צריך להתענות יום הראשון שיכול להתענות, ומסיק וז"ל, ומיהו לזמן מועט לא חיישינן שמא ימות, כמש"כ הרא"ש בנדרים. [ועכ"פ שלשים מיקרי זמן מרובה. מחה"ש. ועי"ש מש"כ בדבר קושית הגרע"א והשעה"מ שם, דהרא"ש כ' חילוק זה לר"מ דלא חייש שמא ימות, והרמב"ם פסק דלא כוותיה. וע"ע בקרן אורה שכ' על דברי הרא"ש דא"כ שבעה ימים דסוכה [כג. בעושה דופן לסוכה מב"ע, ח.]. דתלי לה הגמ' בפלוגתא דהני תנאי]. נמי נימא דזמן מרובה הוא].

ד. וכי פליגי לענין מלקות פליגי.

ופי' הר"ן לענין אי לקי על אכילת ענבים בעודו בבית הקברות. [ומשמע דלענין טומאה ודאי לא לקי. אבל לענין תגלחת מסתברא דלקי כאכילת ענבים, וחדא מיניהו נקט]. אבל רש"י [כאן, ובנזיר יז]. פי' דלענין מלקות דטומאה פליגי. וכן פי' הרא"ש וז"ל, אם התרו בו לצאת ולא יצא, אליבא דמ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. א"נ איסור מלקות איכא. וז"ל תוס' הרא"ש, וא"ת היכי לקי כיון שכבר הוא טמא, הא אמרינן בפ' ג' מינין [נזיר מב]: נזיר שהיה מת מונח על כתיפו והושיטו לו מתו או מת אחר, יכול יהא חייב ת"ל ולא יחלל, יצא זה שמחולל ועומד. וי"ל דהתם מיירי שכבר היה נזיר טהור וטימא עצמו במת ונתחלל, וכשהושיטו לו מת אחר, שוב אינו מתחלל, אבל זה שנדר בבית הקברות, קודם שנדר לא היה מחולל, ובשעה שקיבל עליו נזירות אז הוא מתחלל תחילה, ומתחייב וכו', ומיירי שהתרו בו קודם שנדר. [ומבואר דטומאה דשעת קבלת הנזירות לוקה, ולא אשהה דלאחר מיכן כפירושו].

והתוס' [בד"ה וכן] הוסיפו דטומאה לחודה פליגי אי לקי, אבל מודה ריש לקיש דלקי אי שותה יין או מגלח. וטעמייהו כמבואר בדבריהם בנזיר [יז]. בהגה"ה ד"ה מיחל] דפלוגתיהו אי קרא דמיעטיה מקרבן טומאה מיעטיה נמי מכל דין טומאה ואף ממלקות, או דמקרבן לחודיה מיעטיה.

ד. נזיר שטימא עצמו במזיד עובר משום בל תאחר בנזירות טהרה.

וכ' הרא"ש וז"ל, אם נשתהה בטומאתו ג' רגלים, [ולכאן חשיבן השהיה מיום השמיני ואילך, ואם נטמא ערב הרגל, אין רגל זה עולה לחשבון ג' רגלים], וה"ה אם נטמא באונס, אם השהיה היתה במזיד, ושטמא עצמו במזיד דקאמר, היינו ששהה עצמו בטומאתו במזיד. וז"ל התוס' ר"ד, נראה לי דלא גרסינן במזיד, דאפי' באונס נמי, אם מאחר להזות ולטבול, עובר משום בל תאחר דנזירות טהרה. [אמנם לא נתבאר בדבריו אם לאלתר כהר"ן, או לאחר ג' רגלים כהרא"ש. ועכ"פ חיוביה אשהיה במזיד]. אבל הרשב"א לעיל [ג: בסוד"ה הג' אמר רבא] כ' בתו"ד וז"ל, ונראה דעל נגיעתו בטומאה ממש קא מחייב ליה, דאם בנזיר טהור שטמא עצמו במזיד ועמד בטומאתו ולא נטהר, מאי שנא מזיד, אפי' שוגג ואנוס, ובודאי מדנקט מזיד, לא בכדי נקט ליה, [וכ"כ בטו"א מסברא דנפשיה. [וציינו הגרע"א כאן]. יעו"ש שהאר"ן]. ואע"פ שראיתי לרבותינו בעלי התוס' שאמרו שה"ה לאנוס, לא נראה כן כמו שכתבתי, ועוד, דהיינו ממש ההיא דרב אחא, ומאי חידושיה דרב אשי.

ד. נזיר שטימא עצמו במזיד עובר בבל תאחר.

הקשה הקרן אורה [סוד"ה כי פליגי], אמאי לא קאמר נמי דאם גילח עצמו במזיד עובר בבל תאחר, דהא תגלחת סותרת, [כדתנן בנזיר [מד].] ויעו"ש דאינה סותרת אלא שלשים יום, ופירשו תוס' משום דבעינן בשעת תגלחת מצוה כדי גידול שיער דסתם נזירות, אבל אינה סותרת יותר אפי' בנזירות מרובה, ולא חמירא כטומאה שסותרת הכל. ולפ"ז אין כאן איחור דעיקר נזירותו, דהא ניהוג הנזירות אכתי קאי כדמעיקרא, רק איחור תגלחתו. אמנם ל' הרמב"ם [פ"ו מהל' נזירות הל' א' וב], נתגלח וכו' הרי זה סותר שלשים יום עד שיהיה לו פרע, ואח"כ מתחיל למנות וכו', וכל אותן ל' יום כל דקדוקי נזירות עליו, אלא שאין עולין לו מן המנין. ויל"ע]. ולשיטת הרא"ש ז"ל דאינו עובר בבל תאחר אלא אחר שלש רגלים, אתי שפיר, דליכא לאשכוחי אלא בטומאה, אם השהה בטומאתו עד אחר ג' רגלים, אבל בתגלחת ליכא בל תאחר, אבל לשיטת הר"ן ז"ל דמיד עובר בבל תאחר על הטומאה, א"כ תגלחת נמי.

ד. מר זוטרא בריה דרב מרי אמר עובר בבל תאחר קרבנותיו.

כ' הקרן אורה [ע"ד הרא"ש ד"ה דרוש], לענ"ד נראה דמר זוטרא פליגי על רב אחא בריה דרב איקא, וסבירא ליה דעל תגלחת אינו עובר בבל תאחר, דאל"כ, מאי קמ"ל מר זוטרא, כיון דאפי' על תגלחת עובר בבל תאחר, כ"ש על קרבנותיו, [דהא קרבנות חיובם גדול מתגלחת, דהא אחד משלשתן מעכב. לשונו לעיל מינה], אלא ודאי ס"ל דאתגלחת לא עבר.

ד. אלימא דלא מתפיס ליה לחטאת נזיר בנדר וכו'.

כ' הרשב"א, יש מי שפירש שאין צריך להתפיסו בנדר, דכיון שנדר בנזיר, ממילא חייב להביא קרבנות נזיר. ופרכינן הרי חטאת חלב שאין מתפיסה

בנדר, שאף חטאות א"צ להתפיסו בנדר, דמכי אכל חלב איחייב ליה בחטאת. ואיכא למידק דא"כ היינו חידוש לחומרא כדאקשינן לקמן לאידך, וי"ל דאין זה חידוש לחומרא, אלא הדין נותן כך, שאותן שנדר בהתפסתו שייך בהו טפי בל תאחר, אבל אותן שבאין ממילא שלא מחמת נדרו והתפסתו, לא יהא עובר עליהם בבל תאחר.

וי"מ לא מתפיס ליה לחטאת נזיר בנדר, דאילו אמר הרי זה חטאת נזיר או אמר הרי עלי חטאת נזיר, אינו כלום הואיל ואינו נזיר, דאין חטאת נזיר באה נדבה, משא"כ בשאר קרבנות, שאילו אמר הרי עלי עולה או שלמים, מיתפסי בנדרו וחייב להביא, והיינו חידוש לקולא, וחטאת חלב נמי דכוותיה דאינו מתפיס בנדר כזה, ואפי' מי שמחויב חטאת ואמר הרי זו חטאת, לא אמר כלום עד שיאמר הרי זו לחטאתי כדאיתא לקמן [ו]. [ועיי"ש בר"ן ותוס' דהטעם משום שאין חטאת באה נדבה. וק"ק לפ"ז מאי "אפילו" דקאמר הרשב"א, דהיא היא].

ד. ד: דסד"א הואיל ואם גילה על אחת משלשתן יצא לא ליעבור עליה בבל תאחר.

כלומר, אפי' לא הביא מקרבנותיו כלל, לא ליחייב משום בל תאחר, וכ"ש בשגילח כבר על אחד מהם דכבר יצא, ודייקינן לה מלשון הואיל ואם גילח, ולא קאמר הואיל וגילח על אחד. קא משמע לן היקשא דעובר על בל תאחר, ואפי' בשהביא אחד מקרבנותיו ויצא, מ"מ התורה חייבתו משום בל תאחר על כולן. [ל' הרשב"א].

ד. בר"ן ד"ה [ג:]: בל תאחר דנזירות. ובדין הוא דהוה מצי רבא לאוקמה באומר קודם שיעברו ב' שנים אהא נזיר וכו'.

כ' הרשב"ש, לכאן גם זה הוה כמו לא אפטר מן העולם וכו', דדילמא מיית בתוך הב' שנים ולא יוכל לקיים נדרו, ויש לחלק. ועיי' בחידושי הגרש"ש"ק [ס"ו ו' בהוצאה חדשה] שכ' על קושיא כעין זו, דבלא איפטר מן העולם, אם ימות, בודאי יעבור על בל יחל כיון דעבר הזמן, דהזמן המוגבל לקיים הנדר לא היה כי אם עד מיתה, משו"ה שפיר עובר על בל יחל אם ימות, כיון דגרמ זמן קיום הנדר, לא שייך לומר דעכשיו הוא אנוס, ומשום חשש זה דשמיא ימות, מוכרח למנות הנזירות תיכף ומיד, ומשו"ה שייך שפיר דין בל תאחר, אבל כל היכא דגם לאחר מיתה הוא זמן נדרו, אלא דלא יכול להביא משום דמת הוא אנוס ואנוס רחמנא פטריה, משו"ה לא נוכל לחייבו משום בל יחל, דבעת שחיה, יכול היה לעשות בכל יום, ובעת שמת אנוס הוא, דהזמן הוא גם לאחר מיתה, משו"ה ליכא בל תאחר היום, משום דלא יוכל לעבור על בל יחל. [ויעו"ש עוד מה שחילק דלא דמי לאנוס ביום אחרון שכ' האגודה דלא הוה אנוס].

ד: חטאת חלב קאתיא לכפרה, חטאת נזיר למאי אתיא.

כ' הרשב"א, יש מי שפירש דאין מתפיסו בנדר קא מהדר, כלומר מה שאין חטאת חלב נתפס בנדר, אין זה קולא, דהדין נותן דחטאת חלב לכפרה קא אתיא, וכי [אינו] צריך כפרה אינו ראוי שיהא נתפס מחמת נדרו לנדבה, אבל חטאת נזיר כשאינו נתפס בנדר הוה ודאי משום חידוש לקולא, שהרי כל עצמו של נזיר וקרבנותיו אינו לכפרה ומשום חובה, אלא לנדבה, וכיון שכן אף כשיאמר הרי זו חטאת נזיר או הרי עלי להביא חטאת נזיר, אמאי לא מתפיס, אלא ודאי היינו חידוש ולקולא. ואינו מחוור בעיני, דא"כ מאי מקשה מחטאת יולדת דאף היא אינה באה מן הנדבה אלא מחמת לידתה וכל שלא ילדה ונטמאת בלידה, למה תביא חטאת, וא"כ אינה קילותא. והנכון דעל בל תאחר קא מהדר, כלומר חטאת חלב אע"פ שאינו נתפס בנדר דין הוא שיהא עובר בבל תאחר, הואיל ולכפרה קא אתיא וחייב הוא להתכפר, אבל חטאת נזיר למאי קא אתיא, ומה לנו אם נתאחר להביא.

ד: והרי חטאת יולדת דלא אתיא לכפרה ועבר עלה משום בל תאחר.

הגרע"א הקשה מהיכן פשוט יותר חטאת יולדת מחטאת נזיר וכו'. ובמרומי שדה הביא דבספרי פרשת פנחס בסופו אתרבי קני זבין זבות וכדומה לבל תאחר. [ובפור"י כ' ע"ד הגרע"א וז"ל, וצ"ע, דהא הוא כוונת תוס' שכ' ומשמע להגמ' דחטאת יולדת בכלל שאר חטאות. וי"ל דקושיית

הגמ' הוא אהא דאמרין חטאת נזיר חידוש הוא דלא מכפר [ואפ"ה איתא בבל תאחר], ע"ז אמר דגם חטאת יולדת לא מכפר כלל, וא"כ אין זה חידוש, וכדאיתא בחולין [סד]. דבשני דברים לא מיקרי חידוש.

ד: והרי חטאת יולדת וכו' ועבר עליה משום בל תאחר.

כ' החת"ס, מבואר בכאן דקרנן אשה איתא בבל תאחר, וא"כ צ"ל מה דאיבעיא ליה לר' זירא פ"ק דר"ה [ו:]: אי איתא איתא בבל תאחר, היינו אי איתא בזמן ג' רגלים כאיש, כיון דאינה מצווה לעלות לרגל, אבל בבל תאחר איתא וכו', ואין לומר דהכא הבעל חייב בבל תאחר כיון שהוא צריך להביא קרבן עבור אשתו, זה אינו, דאינו אלא מתנאי כתובה, וכי היכי דצריך לשלם חוב אשתו, כך צריך להביא קרבן אשתו, והגזבר מוציא ממנו מדר' נתן, אבל אין עליו חיוב נדר או בל תאחר, רק על האשה.

ובמרומי שדה כ', בשם הגאון ר' רפאל בעל תורת יקותיאל זצ"ל, דמיירי במי שנדר להביא עבור אשה. וי"ל עוד דמיירי [הכא] בבל תאחר דשנה [ולא דרגלים], שכ' הגאון הטורי אבן זצ"ל [ר"ה ד: בד"ה וצדקות] דפשיטא דנוהג בנשים. [דאע"פ דלית ברגלים לא בראיה ולא בשמחה, מ"מ מה ענין שנה לביאת מקדש. מיהו מסיק שם דהיינו דוקא בקדשי מזבח, אבל לא בשאר מיילי דבל תאחר, ואפי' אקדשי בדק הבית לא קאי, דבעינן דומיא דבכור דכתיב ביה לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה]. והקרן אורה כ' דלפי מה דמשמע מדברי תוס' דחטאת נזיר עובר בבל תאחר מיד אחר השלמת נזירותו, ה"נ י"ל בחטאת יולדת, אם לא הביאה בזמנה עוברת מיד בבל תאחר, ובכה"ג לכו"ע אשה נמי בבל תאחר. [דכיון דלא תליא ברגלים, לא איכפת לן במה שאין האשה בראיה].

ד: למה לי היקשא, תיתי במה מצינו.

כ' הרא"ש ז"ל, האי מה מצינו לאו דוקא הוא, אלא נזירות היינו נדרי עינוי נפש עצמן. [וכ"כ בתוס' רי"ד ז"ל, פירוש לאו דוקא מה מצינו, אלא מסברא ידענו דמיפר נזירות בתו ואשתו, דמה לי אם אסרו עצמן מן הבשר מה לי מן היין, הכל היו נדרי עינוי נפש, וכמו שמוצינו שמיפר אלה, כך הוא מיפר את אלו, ומה איצטרין היקשא]. [ולדבריהם לכא' לא קשיא קושית הר"ן [והריטב"א והנימוק"י] שהקשו דה"נ הו"ל להקשות כן לעיל גבי ידות, וגם אם נפרש קושיתם דמסברא נדמי להו גם לענין ידות, אבל תירוצם אין עונשין מן הדין ודאי לא שייך אלא אי בעי למילף במה מצינו ממש].

ומשני דילמא גזירת הכתוב היא דדוקא גבי נדרים דלית להו קיצותא, ואם קבע זמן אסור עד שייגיע הזמן, ואם בסתם אסור לעולם, והקפידה תורה שלא תתגנה על בעלה. עכ"ל הרא"ש. ובקרן אורה הביא ביאורו בקושית הגמ', וכ' דלפ"ז משני דהו"א כיון דאית ליה קיצותא לא הו עינוי נפש, קמ"ל היקשא דגם זה עינוי נפש הוא. וק"ק הא היקשא לאו מיותר הוא, דאיצטרין לשאר דברים, ואכתי מנ"ל דעינוי לזמן הו עינוי נפש. וצ"ל דבתר סתמא דלישנא אזלינן, ובנדרים כיון דסתם נדרים לית ליה קיצותא, ממילא אפי' אם פירשה קצבה, האב והבעל מיפר, אבל נזירות דסתמא אית ליה קיצותא, אימא לא מצי מיפר, כיון דע"פ רוב לא תבא כ"כ לעינוי נפש, קמ"ל.

[ומסיק, דמכאן יש להוכיח קצת דלא כשיטת הרמב"ם ז"ל [פ"ב מהל' נדרים ה"א] דהאב מיפר כל נדרי בתו אפי' שאין בהם עינוי נפש, [והו"ד בר"ן לקמן [סח.], ופליג עליה]. דא"כ למה הוזכר כאן האב, הא בלא היקשא ידעינן דהאב מיפר נזירות בתו, דמאי שנא משאר נדרים].

ד: אמר שמואל בכולן עד שיאמר שאני אוכל לך וכו'.

וכ' הר"ן [בד"ה והתניא איפכא] דבשאני אוכל לך ליכא מאן דפליג דמיתסר. וכ"כ בפ"ה הרא"ש. וז"ל תוס' הרא"ש, פירש ה"ר אליעזר ממיץ, דה"ה נמי לשמואל שאני אוכל לך לא מהני, עד שיאמר מודרני, דתרווייהו בעי שמואל, ודקדק מדקאמר בסמוך, תני וכבר אמר מודרני ממוך, אלמא דשאני אוכל לחוד לא מהני, אם לא שכבר אמר מודרני. ולא מסתבר טעמיה, דכולה סוגיא מוכחא דשאני אוכל הו יד גמור, כיון דמוכחא

דלאכילה קאי, ודוקא במודרני ממוך אמר שמואל דלא מוכחא אמאי הו דעתיה להתרחק ממנו. והא דקאמר בסמוך וכבר אמר מודרני ממוך, ההוא משום מודרני הימך קאמר שאינו מועיל בלא שאני אוכל לך.

וז"ל המאירי, יש למדים מסוגיא זו במי שאמר שאני אוכל לך, אע"פ שלא הזכיר לשון קונם אסור, שהרי הקשו לשמואל ממה שאמרו בברייתא שאני אוכל לך אסור מודרני ממוך אסור, אלמא שאני אוכל לך לחודיה אסור, ואע"פ שתירצוה דקאמר שאני אוכל לך וכבר אמר מודרני הימך, הא לא קמה, ואע"ג דדעתיה דמקשה דמודרני הימך לחודיה נמי אסור, ומדאידיחי במודרני הימך אידיחי ליה נמי בשאני אוכל לך, מ"מ דאידיחי אידיחי, דלא אידיחי לא אדחי, וכ"כ בתוס' וכו', ואף בתלמוד המערב אמרו שאני אוכל לך יד לקרבן, ר"ל שאסור כאילו אמר קונם עלי שאני אוכל לך וכו'.

ואין נראה לי כן, שכבר ביארנו שהיד תחילת דיבור הוא ולא סוף דיבור, ושאני אוכל לך סוף דיבור הוא כמו שבארנו במשנה, [וז"ל שם, שאני אוכל לך הוא דיבור שאין בו טעם כלל, שלא הזכיר לשון אסור, ואין זה התחלת דיבור שהוא יד נדר כמו שביארנו בהרי עלי דבר זה, אלא סוף דיבור, וסוף דיבור אינו יד], ודברי תלמוד המערב כבר נדחו בסופם וכו', וסוגיא זו, הואיל ונדחה מודרני הימך, כל שכן שנדחה שאני אוכל לך. אלא שאם היו מסרבין בו לאכול, יראה שאסור, שיד מוכיח הוא. [אע"פ שאינו תחלת דיבור אלא סוף דיבור. ויל"ע].

ד: בר"ן ד"ה תיתי במה מצינו. משום דידות למלקות נמי מיתתי להו, ואין עונשין מן הדין.

בקוב"ש בקידושין [ד: אות ט"ז] כ', דהא דבעי למילף התם קניני קידושין מק"ו, ולא אמרינן אין עונשין מן הדין לדונה במיתה אם תזנה, לכא' הטעם משום דק"ו זה אינו אלא גילוי מילתא דהיא בכלל אשת איש האמורה בכתוב. והקשה ממש"כ הר"ן כאן, דהא הכא נמי אינו אלא גילוי מילתא דע"י יד נעשה נזיר, והמלקות בנזיר מבואר בכתוב. [יעו"ש עוד].

ד: בר"ן ד"ה משום. וכ"ת כיון דנזירות אית ליה קיצותא, נקיש נמי נדרים לנזירות ונימא סתם נדרים שלשים יום.

ובהגהות מרדכי [פ"ו דשבועות, סי' תשפ"ח] כ' ז"ל, וא"ת מאי שנא מנזירות דאמרין סתם נזירות שלשים יום, וי"ל דגבי נזיר איתסר מן חפצא, הלכך סברא הוא שלא שיעבד עצמו אלא הפחות שיוכל, [וקראי דמייתי עלה במס' נזיר [ד.], [וכן ההל"מ שכ' שם הרא"ש בפירושו], היינו לומר דזהו שיעור הפחות שבנזירות, ולא למילף דבסתמא לא נתכוין ליתר], אבל נדרים אסר חפצא עליה, הלכך לא גמרין מנזירות.

ובשלמי נדרים הביא דהמהרי"ט בתשובותיו הקשה ע"ז, דא"כ בשבועות נמי דאתסר נפשיה מן חפצא, נימא נמי דלאו לעולם משמע, והא ליתא [יעו"ש ראייתו]. אלא נראה דהא דקאמר דנזיר מיתסר נפשיה מן חפצא, היינו דאתסר ממילא, דרחמנא הוא דאסר עליו יין ותגלחת וטומאה, שהרי הוא לוקה על כל אחד בפני עצמו, ולא דמי לנדרים דבדידיה תליא, כל שלא נתן קצבה לעולם משמע, אבל נזירות דקיצותא עביד ליה רחמנא אפי' אמר הריני נזיר מן החרצנים ומן הזגים הרי זה נזיר וכל דקדוקי נזירות עליו וכו', הלכך סברא הוא שלא שיעבד עצמו אלא הפחות שאסרה תורה עליו דהיינו שלשים יום ותו לא.

ומסיק, דקרוב לזה כ' הרא"ש בפסקיו בשבועות [פ"ג סוס"י כ"א] ז"ל, דאע"פ שאסר עליו הפירות בסתם ולא הזכיר לעולם, כיון שלא קבע זמן, ממילא נאסרו עליו לעולם, דאיזה זמן תתן לו, דלא מסתבר שלא יאסר אלא רגע אחד, עכ"ל, ולפ"ז בניזיר דקבעה לו התורה זמן שלשים יום וכו', דעתו בסתם אזמן שקבעה לו תורה ולהכי לא פירש, [א"ה, לכא' הוא טעם אחר, דכל שאין לו שיעור למטה על כרחך שנתכוון לאסור לעולם, דא"כ מה שיעור תתן לו, ואיסור רגע אחד לא מסתבר, ושאני נזירות שיש לו שיעור למטה, ולא תליא במה דנזירות מיתסר נפשיה מן חפצא וכו'].